

ІННОВАЦІЙНІ ІМЕННИКОВІ УТВОРЕННЯ З ПРЕФІКСОЇДАМИ КВАНТИТАТИВНО-ОЦІННОЇ СЕМАНТИКИ

У статті проаналізовано інноваційні субстантивні похідні одиниці (загальномовні та індивідуально-авторські) початку XXI сторіччя у мові ЗМІ, інтернет-видань та у словниках неологізмів сучасної української мови, утворені за допомогою препозитивних іншомовних елементів із кількісно-оцінним значенням.

Ключові слова: інновації, субстантивні похідні одиниці, кількісно-оцінне значення, препозитивний іншомовний елемент, формант, новотвір, композит.

Сучасний етап розвитку мовознавчої науки позначений тенденцією до збільшення інноваційних одиниць, що активно поповнюють лексичний склад української мови і є відображенням потреб соціуму.

Зміна стану й статусу української мови на початку XXI сторіччя сприяє активізації в ній інноваційних словотвірних процесів. Розвиток суспільства виявляється виразно й чітко в лексико-семантичному аспекті словотворення, зокрема в поповненні словотвірних типів новими похідними словами, в активізації тих чи тих семантичних розрядів лексики і твірних основ.

Характерним для мови цього періоду є інтенсифікація префіксації, що засвідчує зростання аглютинативності в лінгвальній практиці. Високою продуктивністю у творенні нових префіксальних лексем, на думку О. Стишова, вирізняються іншомовні, насамперед інтернаціональні префікси та префіксоїди. Активізується використання не лише тих словотвірних морфем, що мали високу продуктивність у попередні періоди розвитку української літературної мови (О. Муромцева, В. Русанівський, К. Городенська, А. Чернецька), у новітню добу (Г. Віняр, С. Соколова, К. Ленець, Т. Коць, О. Семенюк Д. Мазурик), а й тих, які раніше мали обмежене використання.

Найбільшою неологічністю в українській мові, як і в більшості слов'янських, відзначаються іменники, оскільки саме вони виконують функцію називання предметів і понять дійсності. **Метою** пропонованої розвідки є аналіз

субстантивних інновацій початку ХХІ сторіччя, утворених за допомогою препозитивних іншомовних компонентів із кількісно-оцінним значенням.

Джерелом фактичного матеріалу послуговували неологічні словники (А. Нелюба Лексико-словотвірні інновації. 2012 – 2013: Словник / А. Нелюба, Є. Редько [заг. ред. А. Нелюби]. – Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2014. – 172 с.; Словотворчість незалежної України. 1991 – 2011: Словник / Укл. А. Нелюба. – Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2012. – 608 с.); словопоказчик авторських неологізмів як додаток до монографії О. Стишова «Українська лексика кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації)» (К., 2005); Нові й актуалізовані слова та значення: Словникові матеріали (2002 – 2010) / Кер. проекту і відп. ред. О. Тищенко, авт. колектив: В. Балог, Н. Лозова, Л. Тименко, О. Тищенко. – К., 2010), матеріали інтернет-видань, а також приклади з картотеки автора.

У науковій літературі наголошено на тому, що у творенні слів з іншомовними препозитивними чи постпозитивними компонентами переважає спосіб складання. Слово- та основоскладання здатне точніше, повніше, економніше передати нові поняття, тому цей спосіб розвиває сьогодні високу дериваційну активність. Особливо це стосується творення інновацій із першим незмінним усіченим чи зв'язаним компонентом інтернаціонального походження.

Серед препозитивних елементів, що за останні півсторіччя набули значної словотвірної активності, виділяють групу префіксоїдів квантитативної семантики: *макро-*, *мікро-*, *максі-*, *міні-*, *моно-*, *мега-*, *мульти-*, *нано-*, *мілі-*, *полі-*, *бі-*, *тон-*, що характеризуються значною абстрагованістю значення. Свого часу мовознавці чимало уваги приділили статусу таких словоелементів, дослідженню ступеня їх словотвірної активності [3; 5]. На думку К. Городенської, іншомовні елементи з кількісно-оцінним значенням мають найвищий ступінь префіксоїдності через їх здатність до десемантизації [5, с. 41].

Префіксоїди *макро-*, *мега-*, *міні-*, як зазначають Н. Клименко, Г. Віняр,

В. Дяченко, Л. Козак, в українській мові проявляють високу активність і утворюють цілі семантичні мікрополя. Так, на думку Л. Козак, «вони мають яскравий термінологічний характер і виділяються лише тоді, коли є відповідні безпрефіксні основи або коли ті самі корені приєднують до себе інші префікси чи префіксоїди [10, с.7].

Серед префіксоїдів іншомовного походження найпродуктивнішим є *макро-* (< гр. **macro** – довгий, великий), що у структурі композита реалізує двоє значень: «великий», «довгий» та пов'язаний із вивченням або вимірами великих предметів, величин і є першою частиною складних слів [15, с. 612]. В «Етимологічному словнику української мови» читаємо: «*макро-* перший компонент складних слів – наукових термінів зі значенням «великий» [6, т.4, с.368].

Лексеми з компонентом *макро-* позначають **наукові галузі (вчення):** *макроекономіка* – економічна наука, що вивчає взаємозв'язки і пропорції розвитку народного господарства загалом і окремих його галузей [15, с. 612]; **процеси:** *макроеволюція* – процес еволюції організмів усередині роду, родини та інших систематичних категорій, вищих за вид [Там само]; **частини флори і фауни:** *макрофауна* – рештки викопних тваринних організмів, які людина бачить неозброєним оком [15, с. 613]; *макрофаги* – клітини сполучної тканини тварин і людини, здатні активно захоплювати і перетравлювати бактерії, рештки загинувших клітин та інші сторонні або токсичні для організму частинки [Там само]; **будову:** *макромолекула* – сукупність великої кількості атомів, з'єднаних хімічними зв'язками; велика молекула, молекула полімеру [2, с. 505]; *макрорельєф* – великі форми рельєфу (гірські хребти, плоскогір'я, низовини), що визначають загальний характер будови земної поверхні [Там само]; *макроструктура* – будова твердих тіл, яку можна спостерігати простим оком або за незначного збільшення з допомогою лупи [Там само]; Окремі терміни позначають назви **знарядь праці:** *макроліти* – великі за розмірами, здебільшого прикріплювані до дерев'яних або кістяних держаків, кам'яні знаряддя (свердла, сокири, кирки-мотики), що їх застосовували за мезоліту та

неоліту [2, с. 505]; **види риб:** *макроподи* – рід тропічних і субтропічних риб підряду лабіринтових; деякі види розводять в акваріумах [2, с. 505]; **систему:** *макросистема* – фізична система, що складається з макротіл, доступних для сприймання органами чуттів [2, с. 505]; **зображення:** *макрофотографія*; **природні чинники:** *макроклімат*; **зразки:** *макрошліф*; **осіб за певною ознакою:** *макроцефал* – людина з ненормально великою або видовженою спереду назад головою [2, с. 505].

Деякі терміни по-різному трактують у лексикографічних джерелах. Напр.: лексему *макроекономіка* у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» [2, с. 505] витлумачують як «систему взаємозв'язків різних галузей і сфер промисловості, сільського господарства». У «Словнику іншомовних слів» [15, с. 612] читаємо: «економічна наука, що вивчає взаємозв'язки і пропорції розвитку народного господарства в цілому і окремих його галузей».

Багатозначною є лексема *макросвіт*: 1). Світ дуже великих фізичних величин; 2). перен. Про дійсність, що оточує людину, людей [2, с. 505].

Серед лексем із першим препозитивним елементом **макро-** є чимало таких, що утворюють антонімічні пари зі словами, у складі яких є початкова морфема **мікро-**: *макросвіт* – *мікросвіт*, *макродобриво* – *мікродобриво*, *макроструктура* – *мікроструктура*, *макросистема* – *мікросистема*, *макромолекула* – *мікромолекула*. Іноді аналізовані іменники вступають в антонімічні відношення в межах одного і того самого речення. Напр.: У системі живлення рослин значення всіх *мікродобрив* таке ж важливе, як і основних, так званих *макродобрив* (Із газети).

Незважаючи на антонімічність елемента **мікро-**, семантика **макро-** дещо вужча, зокрема в ній відсутнє значення певної кількісної частки виміру.

У всіх аналізованих лексемах компонент **макро-** є першим складником, що приєднується до латинських (*макроструктура*, *макротурбуленція*, *макрофункція*); грецьких (*макроекономіка*, *макросистема*); англійських (*макропроцесор*); французьких (*макрорельєф*, *макромолекула*, *макрокоманда*)

слів.

Переважна більшість іменників із префіксоїдом **макро-** належить до термінологічної лексики: **біології** (*макроклімат, макроорганізм, макрофауна, макрофлора, макроеволюція, макроелементи*); **ботаніки** (*макромолекули, макроспорофіл, макрофілія, макроліти, макроелементи*); **медицини** (*макроглобулін, макроглюція, макрокардія, макромолекула, макрофагоцит, макрофонія, макроцефалія, макроцит*); **техніки, хімії, фізики, математики** (*макроаналіз, макрогеометрія, макроклімат, макрокорозія, макромоделі, макромолекула, макрооб'єкт, макроприлад, макрознімок, макрофізика, макрошліф, макроелемент*).

У терміносферах утворення з **макро-** здебільшого виступають із протилежним значенням стосовно іменників з **мікро-**: *макрознімок, макронаселення, макрополе*, напр.: У пробах води треба підрахувати кількість мікроскопічної флори і фауни, яка є поживою для макронаселення океану (Із журналу).

У поодиноких випадках утворення з **макро-** засвідчено в мові художньої літератури, зокрема в гумористичних творах, напр.: Свій *макрочас*, свій *мікрочас*, лише б не ... *марночас!* (Із газети).

До продуктивних префіксоїдів належить термінологічний елемент **мікро-** (< гр. **micro** – малий), що означає: а) малий, найдрібніший (*мікробибух, мікродоза*); б) пов'язаний з вивченням або вимірюванням дуже малих предметів, явищ, величин (*мікроаналіз, мікробар*) [15, с. 639] і є першою частиною складних слів.

В «Етимологічному словнику української мови» читаємо: **мікро-** перший компонент складних слів, що означає «дуже малий» (*мікрокнига*), «пов'язаний з вивченням дуже малих предметів» (*мікроаналіз*), «мільйонна частка одиниці міри, названої другим компонентом слова» (*мікроампер*) [6, т. 3, с. 474].

Н. Клименко зауважує, що «широка комбінаторика цього форманта з іншими основами зумовлена абстрактністю його семантики, що визначає малі

розміри, величини, пов'язані з вивченням та вимірюванням дуже малих предметів, явищ, одиниць» [8, с. 198].

Словотвірний тип із префіксоїдом **мікро-** вказує на дуже малі розміри, обсяги об'єктів, реалій, названих твірним словом, пор.: **мікроавтобус** – дуже малий автобус, **мікроелемент** – хімічний елемент, що міститься в рослинних і тваринних організмах у дуже малих кількостях; **мікроклімат** – клімат невеликої ділянки всередині певного географічного ландшафту, **мікроорганізм** – найдрібніша жива істота рослинного і тваринного походження, яку можна бачити лише під мікроскопом; **мікрорайон** – невелика частина району, яку виділяють з якою-небудь метою; **мікрофільм** – зменшена фільмо- або фотокопія чого-небудь. Напр.: *Автомобілісти Сіверськодонецька спільно з хіміками заводу склопластиків створили оригінальну конструкцію мікроавтобуса «Старт»* (Із журналу); *У неочищеному жовтому цукрі, окрім сахарози, містяться життєво важливі біологічно активні речовини – кислоти, солі, вітаміни, мікроелементи* (Із газети); *Зелені насадження захищають село від шкідливого впливу вітру та пилу, пом'якшують мікроклімат і надають селу красивого і благоустроєного вигляду* (Із енциклопедії); *Сонячне проміння корисне для людини ще й тим, що воно послаблює дію і навіть вбиває деякі мікроорганізми і віруси – збудників різних заразних хвороб* (Із журналу); *Ця історія сталася на тодішній околиці Києва, тепер уже в мікрорайоні,десь років тридцять тому* (А. Дімаров).

Префіксоїд утворює назви **приладів, інструментів, пристроїв**: **мікроманіпулятор** – лабораторний прилад, за допомогою якого здійснюють під мікроскопом операції над дуже дрібними об'єктами [2, с. 528]; **мікробарограф** – прилад для реєстрації малих коливань атмосферного тиску [Там само]; **мікроінструмент** – інструмент дуже малих розмірів для тонких, особливо точних робіт [Там само]; **мікрокалькулятор** – мініатюрний обчислювальний пристрій [Там само]; **мікротом** – прилад, за допомогою якого виготовляють найтонші зрізи тканин (рослинних або тваринних) для мікроскопічного дослідження [Там само]; **мікротон, мікрокатор, мікротерези, мікроперемикач,**

мікротелефон. Напр.: *Колекція старовинних купюр і монет, печатка відомої поміщиці Катерини Балашової, арифмометр, перший мікрокалькулятор, побутовий комп'ютер та зразки фальсифікату – ці та інші експонати можна побачити у оновленому музеї історії державної податкової служби Черкаської області* (<http://novadoba.com.ua>, 6.07.14); *Як наслідок, вченим вдалося зробити мікропроцесор, у якому стабільно працюють 36 ядер* (<http://ua.golos.ua>, 19.07.14); префіксоїд зафіксований у **назвах тлумачень, наукових понять:** *мікроесейчик, мікрорецензія, мікроментар – ... не розумію, чому серед думок такого А.Г. снують мікроесейчики чи спогади такого собі Неборака...* (ЛУ, 29/08, с. 5); *Після публікації діалогу... зустрів відомого нашого поета Василя Герасим'юка, і він дав мікрокоментар, гадаю, потрібний для розуміння сутності літературного процесу останніх десятиліть* (ЛУ, 23/09, с. 5); *... яка може позбавити за таку собі мікрорецензію на літескізи В. Кузана...* (Книжник, 2/07, с. 9); **назвах послуг, систем управління:** *мікрокредит, мікромаркетинг – У рамках програми банк створив такі види кредитних послуг як експрес-кредит, мікрокредит та мікролінії (у формі кредитної лінії* (<http://www.lvivpost.net>, 15.08.08 14); **Мікромаркетинг** – *форма цільового маркетингу, за якої компанія орієнтує свої маркетингові програми на потреби чітко визначених і досить вузьких географічних, демографічних, психологічних і поведінкових сегментів* (<http://uk.wikipedia.org>, 6.08.14); **назвах одиниць вимірювання малих величин:** *мікробар – одиниця вимірювання тиску, 10^{-6} бара [15, с. 639]; мікроампер – одиниця сили електричного струму, 10^{-6} ампера [Там само]; мікродина – одиниця сили [2, с.528]; мікроміліметр – те саме, що мікрон [Там само].*

Словотвірну активність **мікро-** проявляє у творенні мінералів, організмів: *мікроклін* – мінерал групи калієвих польових шпатів класу силікатів білого, рожевого, сірого, інколи зеленого кольору; *мікроорганізм* – загальна назва тваринних і рослинних організмів, які можна побачити під мікроскопом; *мікропорит* – силікатний теплоізоляційний дрібнопористий матеріал; *мікротомі* – білковоліпоїдні тільця клітини субмікроскопічної структури,

багаті на рибонуклеїнову кислоту; *мікроспора* – менша спора вищих різноспорових рослин, з якої розвивається чоловічий заросток, наприклад, пилок у квіткових рослин; *мікрочастинка* – частина дуже малої маси (елементарні частинки, атомні ядра, атоми, молекули); *мікрофлора* – сукупність мікроорганізмів, що існують у певному середовищі – у ґрунті, воді, повітрі, харчових продуктах, організмі людини, тварин і рослин; *мікроелементи* – хімічні елементи, що містяться в рослинних і тваринних організмах у дуже малих кількостях (у тисячних частках відсотка) і які входять до складу ферментів, вітамінів, гормонів та інших біологічно активних сполук; ця лексема має ще значення – мініатюрні деталі (транзистори, діоди), призначені для застосування в мікромодулях, меншу активність проявляє у назвах хвороб: *мікроінсульт*, *мікроінфаркт*; позначає **територію, простір, приміщення**: *мікрорайон* – комплекс житлових будинків і системи закладів культурно-побутового обслуговування, які задовольняють щоденні потреби населення [15, с. 641], *мікрорельєф* – рельєф місцевості з коливанням висот до кількох метрів [2, с. 529], *мікроклімат* – клімат невеликої ділянки земної поверхні, зумовлений специфікою місцевості [2, с. 528]; **наукові галузі (вчення)**: *мікробіологія* – розділ біології, що вивчає мікроорганізми [Там само]; *мікроелектроніка* – галузь електроніки, що займається створенням електронних пристроїв, блоків і т. ін. в мікромініатюрному виконанні [Там само]; *мікрометрія* – розділ фізики, що вивчає точні виміри лінійних величин, *мікрохімія* – розділ аналітичної хімії, що вивчає і визначає надзвичайно малі кількості речовин [Там само]; **процеси**: *мікроеволюція* – еволюційний процес, що відбувається всередині популяцій [Там само]; *мікросейсми* – коливання земної поверхні незначної амплітуди, зумовлені переважно атмосферними процесами (дією циклонів, тайфунів тощо), *мікрофотографія* – фотографування мікроскопічних об'єктів за допомогою фотокамери, з'єднаної з мікроскопом, а також зображення, виготовлене в цей спосіб, *мікрофотокопіювання* – виготовлення мікрофотокопій, мікрофільмування; *мікрофільмування* – виготовлення на світлочутливій плівці мікрофільмів і мікрофотокопій [Там само]; **речовини та**

матеріали: *мікродобриво* – добриво, основним чинником якого є мікроелементи, що потрібно рослинам у дуже малих кількостях (Купрум, Бор, Манган, Цинк та ін.), *мікродомішки* – речовини, що входять до складу інших речовин у дуже малих дозах, *мікроелементи* – хімічні елементи, що містяться в рослинних і тваринних організмах у малих дозах [2, с. 529]; *мікропорит* – силікатний теплоізоляційний дрібнопористий матеріал [15, с. 642]; *мікрошпон* – тонкий деревинний матеріал для облицювання поверхонь, фанерування меблів [8, с. 436]; **методи дослідження:** *мікроскопія* – практична наука, що вивчає будову і використання мікроскопа, вивчення чого-небудь за допомогою мікроскопа, *мікрометрія* – сукупність методів вимірювання лінійних розмірів тіл [2, с. 528]; **осіб за фахом чи виконуваною ними роботою:** *мікробіолог* – фахівець із мікробіології, *мікрорізьбяр* – майстер з різьби по дуже дрібних предметах [2, с. 529]; *мікрохімік* – фахівець із мікрохімії [Там само]; **транспортні засоби:** *мікроавтобус* – багатомісний легковий автомобіль [Там само]; *мікроавтомобіль* – малолітражний автомобіль, *мікромотоцикл* – легкий мотоцикл, різновид мопеда, *мікроролер* – невеликий ролер [Там само].

Деякі утворення з компонентом **мікро-** відзначаються багатозначністю. Напр.: *мікроекономіка* – 1) система виробничих підприємств і підприємств послуг, що безпосередньо задовольняють потреби населення в товарах і послугах; 2) економічна наука, що вивчає взаємозв'язки та пропорції в межах окремої ланки виробництва чи окремого підприємства, господарства [2, с. 528]. У «Словнику іншомовних слів» [15] це слово зафіксовано тільки з другим значенням.

Полісемія властива й іншим лексемам. Пор.: *мікроклімат* – 1) клімат невеликої ділянки земної поверхні, зумовлений специфікою місцевості; 2) сукупність погодних умов (температура, вогкість повітря і т. ін.), що створюються в приміщенні, на якій-небудь обмеженій території для нормального самопочуття людей, тварин, розвитку рослин і т. ін.; 3) *перен.* про характер відносин між ким-, чим-небудь, ставлення до кого-, чого-небудь в тому чи тому (порівняно невеликому) колективі, суспільстві і т. ін. *Моральний*

мікроклімат. *Духовний мікроклімат* [2, с. 528]; *мікроліти* – (одн. *мікроліт*) – 1) дрібні голчасті або пластинчасті кристали, властиві основним масам ефузивних порід; 2) дрібні кам'яні знаряддя певної геометричної форми (трикутника, трапеції, сегмента та ін.), створені первісною людиною в епоху мезоліту [Там само]; *мікросвіт* – 1) світ дуже малих фізичних величин; 2) *перен.* про вузьке, обмежене коло людей, невеликий колектив, який існує, живе за своїми правилами, законами; 3) *перен.* внутрішній світ окремої людини, її думки, почуття і т. ін. [Там само].

Утворення з компонентом **мікро-** часто мають синонімічні відповідники з компонентом **міні-**, наприклад, *мікроавтомобіль* – *міні-автомобіль*, *мікроанкета* – *міні-анкета*, *мікроспектакль* – *міні-спектакль*, *мікрокомп'ютер* – *міні-комп'ютер*, *мікромодель* – *міні-модель* та ін. Ці утворення синонімічні в значенні «малий, зменшений», хоч їх значення не вичерпується цим. **Мікро-** має такі ЛСВ: 2) пов'язаний із вивченням дуже малих величин (*мікроаналіз*, *мікробарограф*); 3) «мільйонна частка одиниці міри, яка названа другою частиною складання» (*мікроампер*, *мікровольт* та ін.). Лексеми з компонентом **міні-** мають також друге значення – «дуже короткий», що реалізується в сполученні з назвами предметів одягу: *міні-пальто*, *міні-шубка*. До речі, це значення стало можливим і в утвореннях з **мікро-** у зв'язку з появою наприкінці ХХ ст. утворень *мікроспідниця* у тому самому значенні, що й *міні-спідниця*.

Антонімію аналізованих лексем спостерігаємо, зіставивши їх з утвореннями на **макро-:** *мікроеволюція* – *макроеволюція*, *мікроекономіка* – *макроекономіка*, *мікроклімат* – *макроклімат*, *мікрокосмос* – *макрокосмос*, *мікроліти* – *макроліти*, *мікросвіт* – *макросвіт*, *мікросистема* – *макросистема*, *мікроструктура* – *макроструктура*, *мікропроцесор* – *макропроцесор*, *мікроцефал* – *макроцефал*. Напр.: *мікроеволюція* – еволюційний процес, що відбувається всередині популяцій [2, с. 528]; *макроеволюція* – процес еволюції організмів всередині родини та інших систематичних категорій, вищих, ніж вид [2, с. 505]; *мікроструктура* – будова

твердих тіл, зокрема металів, що її можна спостерігати лише за допомогою оптичного або електронного мікроскопа [2, с. 529]; *макроструктура* – будова твердих тіл, яку можна спостерігати простим оком або за незначного збільшення з допомогою лупи [2, с. 505].

Усічені основи *мікро-, макро-* містять ознаки протилежності розміру, вираженого другим компонентом: *мікроідентифікація* – ідентифікація за конкретними ознаками; протил. *макроідентифікація*; *макроідентифікація* – ідентифікація за загальними ознаками; протил. *мікроідентифікація*. Напр.: *Якщо ж розглядати ідентифікаційні практики самого поняття територіальної ідентичності у вертикальному вимірі, за висхідною (від мікроідентифікації з «малою батьківщиною» до макроідентифікації із, приміром, «загально-імперським громадянством»), то в цій ієрархії знайдеться місце і для національної (громадянської), і для етнічної ідентичності* (<http://ji.lviv.ua>).

Коло сполучуваності форманта *мікро-*, – зауважує О. Безпояско, – раніше обмежувалося основами термінів [1, с. 33]. Дальший розвиток суспільства спричинив появу нових малих величин, що зумовило і розширення сфери вживання цього форманта. Спочатку він додавався тільки до слів іншомовного походження: латинських (*мікроабсцес, мікрофлора, мікроелемент, мікрокапсула, мікрокультура*); грецьких (*мікробіологія, мікросхема, мікроспора*); французьких (*мікрозонд, мікроманіпулятор, мікроорганізм, мікрорайон*); англійських (*мікрофільм, мікросканер, мікропринтування*).

У кінці ХХ – початку ХХІ ст. компонент дедалі частіше став додаватися до слів рідномовних: *мікроворсинки, мікродобриво, мікровимикач, мікродвигун, мікродобавка, мікродослідження, мікрополіт, мікрооб'єм, мікропам'ять, мікрословник, мікрволокно*. Напр.: *Наші хімічні заводи з кожним роком збільшують випуск різних мінеральних добрив, мікродобрив, стимуляторів росту рослин* (Із довідника); *Намагаючись проникнути вглиб матерії, вчені виявили мікросвіт, виявили, що в ньому відбуваються дивовижні перетворення одних частинок в інші* (Із журналу).

Досить вільно і широко префіксоїд сполучається з конкретними іменниками: *мікроавтобус* – автобус невеликих розмірів; *мікромодуль* – мініатюрний модуль – блок радіоелектронної апаратури, що складається з декількох мініатюрних деталей (мікроелементів); *мікрофільм* – фотокопія документа, рукопису, книги тощо, виконана на фотоплівці зі зменшенням у десятки і сотні разів; *мікркнига*, *мікролампа*, *мікрокомп'ютер*, *мікрооб'єктив*, *мікрофотографія*, *мікрофотознімок*.

Значною кількістю представлені також абстрактні іменники, що означають назви процесів, результати дії, властивостей і характеризуються додатковим значенням зменшеності: *мікроутворення*, *мікрошум*. Напр.: *Усі лісові масиви... разом узяті, в три рази поступаються перед зеленими мікроутвореннями своєю здатністю очищати атмосферу від різних шкідливих домішок* (Із газети).

Більшість новотворів засвідчують використання префіксоїда **мікро-** в терміновотворенні (*мікробіосейсмополігон*, *мікросейсморайонування*, *мікробульба*, *мікролептон*, *мікроземлетрус*, *мікропедіатрія*, *макрорівень*). Напр.: *Поки що кінцевою елементарною сходинкою, вочевидь, є лептони та мікролептони. Але, напевно, вглиб матерія невичерпна – надалі наука можливо виявить мікромікролептони* (Наука і суспільство).

Досить поширеними в технічній термінології є іменники з **мікро-**, що означають назви різних приладів, пристроїв, машин: *мікроголка*, *мікрогенератор*, *мікродвигун*, *мікролітак*, *мікроприлад*. Напр.: *За допомогою мікроголок можна вводити різні хімічні речовини в ядро, протоплазму і навіть окремі шари клітинної оболонки* (Із газети); *На початку сеансу корекції станція.. з допомогою спеціальної оптичної системи і мікродвигунів була орієнтована на Сонце* (Із газети).

Наведені ілюстрації свідчать, що компонент **мікро-** не дає чіткої вказівки на терміносистему. Він уживається в суспільно-політичній лексиці (*мікроСоловки*, *мікроСандармохи*), виробничо-професійній (*мікробюстик*, *мікрокредит*, *мікрокомп'ютер*), побутовій (*мікрохолодильник*). Наприклад: *Ми*

все ще розвінчуємо звірства сталінізму і не зауважуємо, що країна на наших очах стрімко обертається на легалізований ГУЛАГ, що **мікро**Соловки і **мікро**Сандармохи відбуваються серед білого дня, на вулицях, біля під'їздів і в підвороттях будинків, на дорожніх трасах тощо (ЛУ, 48/06, с. 6); Він протягує долоню, і я опускаю в неї льодовий **мікробюстик** Грушевського, який уже почав танути (ЛУ, 27/08, с. 4).

Початкова морфема **мікро-** сполучається з твірними основами, до складу яких входить ще який-небудь препозитивний іншомовний елемент: **мікроелектрозварювання**, **мікроелектродвигун**, **мікрорадіоприймач**, **мікрофотоустановка**, напр.: Конструктивно «бджілка» являє собою електричний вібратор з мікроелектродвигуном, що живиться від батарейок (Із журналу). Це свідчить про більші можливості поєднання компонента **мікро-** з основами різної структури і семантики.

Утворення з **мікро-**, другим компонентом яких є іменники з конкретним значенням, називають предмети нестандартно малих розмірів: **мікрокнига**, **мікромістечко**, **мікроплівка**. Напр.: Тут, на живописному місці розкинулося ціле **мікромістечко** (Із журналу).

Чіткість семантики, вільне поєднання елемента **мікро-** з конкретними й абстрактними іменниками сприяє зростанню продуктивності таких утворень у нейтральному і розмовному стилях. Вони мають яскравий відбиток індивідуального словотворення і досить часто вживаються в гумористичних творах, пародіях і служать для іронічно гострої характеристики явищ, предметів, понять: **мікровоітер**, **мікродощ**, **мікролюдина**, **мікросусільство**.

Словотвірне гніздо з префікмоїдом **мікро-** поповнюється неологізмами: **мікрокатастрофа**, **мікрокредит**, **мікроконфлікт**, **мікрорайонування**, **мікрофотознімання**, **мікрофотокопіювання** тощо.

Словотвірний формант **максі-** (< англ. **maxi** – максимум) – перша частина складних іменників, що має значення: а) довгий (про жіночий одяг); б) дуже великий, використовується рідко. Активізація вживання форманта пов'язана з модою: **максі-мода** – мода на довгий жіночий одяг [2, с. 505], **максі-пальто** –

довге пальто відповідно до максі-моди, *максі-спідниця* – довга спідниця відповідно до максі-моди, *максі-сукня* – довга сукня відповідно до максі-моди [Так само].

Дериваційні форманти **максі-** і **міні-** раніше вживалися як самостійні слова. Пор.: ... *нас завжди цікавить, які сюрпризи приготує вона (мода) нам завтра, наступного сезону, через рік: «міні» чи «максі»...* (Із газети).

Дериваційним формантом для утворення похідних із кількісно-оцінним значенням виступає компонент **міні-**. Словотвірне значення префіксоїда **міні-** (< англ. **mini** – дуже короткий (про жіночий одяг); 2) дуже коротка сукня, спідниця, пальто) – перша частина складних слів, що має значення «малий розмір», «мала довжина» [15, с. 644].

Словотвірне значення префіксоїда **міні-**, на основі якого виділився окремий словотвірний тип, тотожне значенню слів «малий», «найменший», що виконують роль супровідного предиката в базових словосполученнях префіксальних іменників, напр.: *міні-автомобіль* – малолітражний автомобіль малих розмірів [2, с. 530], *міні-ЕОМ* – ЕОМ малого розміру; *міні-комп'ютер* – комп'ютер малого розміру; *міні-машина* – машина дуже малого розміру [Там само].

Продуктивною є реалізація значення компонента **міні-** у поєднанні з **назвами виробничих і торговельних об'єктів** (*міні-бар, міні-біржа, міні-буфет, міні-завод, міні-пекарня, міні-підприємство*); **назвами закладів освіти** (*міні-дитсадок, міні-студія, міні-школа*); **назвами механізмів, предметів побуту** (*міні-дисплей, міні-диск, міні-калькулятор, міні-плеєр, міні-магнітофон, міні-комп'ютер, міні-трактор*).

Початкова морфема **міні-** сполучається з основами українських слів слов'янського походження. Серед утворень із префіксоїдом **міні-** кількісно невелика, але найбільш уживана група слів, що слугують назвами укорочених предметів одягу: *міні-плащ, міні-сукня, міні-спідниця* тощо.

Утворення з цим формантом позначають щось невелике за розмірами або найменше в низці подібних предметів: *міні-вертоліт, міні-завод, міні-лінза,*

міні-комп'ютер, міні-мікрофон, міні-музей, міні-передавач, міні-приймач, міні-спідниця, міні-футбол. Напр.: *Тепер розробляється проект міні-заводу для переробки п'яти тонн молока на зміну* (Із газети); *Тут [у просвічуючому електронному мікроскопі].. головне – міні-лінза* (Із журналу); *Міні-музеї з їх пам'ятками традиційного зодчества природно увійдуть у сучасну архітектуру сіл* (А. Хижняк); *Молодша сестра з хворобливим рум'янцем на впалих щоках осудливо, як істинно сільська людина, зиркала на голі коліна модниць – наступала ера міні-спідниць* (В. Дрозд); *Типовий міні-комп'ютер тих часів займав невелику шафу і був заснований на логічних мікросхемах...* (<http://uk.wikipedia.org/wiki>).

Поширенню утворень із компонентом **міні-** сприяють суспільні чинники: процес роздержавлення, розширення сфери обслуговування за рахунок малих підприємств, відходом від гігантизму, деталізацією суспільного життя. Напр.: *Тут діють міні-пекарня, макаронна лінія, цех з виробництва гречаної крупи* (Із газети); *Не за горами той час, коли вдома можна буде мати міні-друкарню* (Барвінок, 4/07, с. 14); *Окрім того влаштувати конструкції під скульптурну композицію «Музи», а також закупити устаткування: міні-бар, шафи-вітрини, дзеркала, підквіткарки* (<http://gre4ka.info.09.08.13>); *У транзитному пункті Красноармійська особлива увага приділяється саме дітям: для них рятувальники облаштували ігрові майданчики, міні-басейн для купання, окрема кімната з іграшками* (<http://kmu.gov.ua>, 13.08.14); *Це буде єдине комунальне підприємство «Київський міні-ринок...»* (<http://kreshatic.kiev.ua>, 18.12.14)»

Високий ступінь аглютинативності префіксоїда призвів до того, що він почав функціонувати не лише в назвах одягу, а й у розмовно-побутовому стилі, звідки вони потрапляють у засоби масової інформації: *міні-гастролі, міні-дослідження, міні-інтерв'ю, міні-фейлетон.*

Сполучення **міні-** з назвами, семантика яких несумісна з префіксоїдами кількісно-оцінного значення, веде до творення okazіоналізмів (*міні-держава, міні-республіка*) [3, с. 212]. Останнім часом з'являються дидактичні терміни з цим префіксоїдом. Напр.: *Кожен урок перетворюється на міні-дискусію* (Рідна

школа); *Загалом, поза цим змістом, як показує експериментальний досвід, втрачається дійове розвивальне значення будь-якого навчального заняття чи міні-модуля* (Педагогіка і психологія).

Префіксоїд **моно-** (< грец. **monos** – один, єдиний) – перша частина складних слів, що має значення: 1) «одне», «єдине»; 2) «монографічний» [15, с. 652]. Він бере участь у творенні біологічних, зоологічних **термінів: моногібрид** – гібрид, одержаний унаслідок схрещення особин, які різко відрізняються певною ознакою; **монодрама** – драматичний твір, що виконується одним актором; **монокристал, моносахариди; засобів пересування та інших предметів: моноплан** – літак або планер з однією парою крил, розташованих в одній площині; **монотип** – набірна буквовідливна машина, що складається з набірно-перфоруючої машини й відливного автомата; **назви вчень, помість, володінь: монофелітство** – релігійно-богословська течія, згідно з якою Христос має дві природи – божественну і людську, але єдину волю й одну енергію; **монотеїзм** – віра в єдиного бога; моноцентризм; **моносупердержава** – єдина (одна) супердержава, напр.: *Тоді Україна не була би потрібна моносупердержаві і світ би спостерігав байдуже за українським внутрішнім двоборством, аж поки не надійшла б черга косовського чи іракського варіантів «допомоги»* (ПіК, 28 – 29/03, с. 14).

Префіксоїд **мега-** (< гр. **megas** – великий) – перша частина складних слів, що означає: а) 10^6 (в інформатиці – 2^{20}) (М); б) величезний, гігантських розмірів, у композитах відповідає поняттю «великий», «мільйон», «велетенський», «у мільйон разів більше за основну одиницю мір, вказану у другій частині слова», бере участь у творенні назв предметів, споруд, об'єднань [2, с. 516].

Новотвори з префіксоїдом **мега-** вказують на щось виняткове, таке, що виходить за межі звичайного (*мегаполіс, мегасвіт, мегарельєф*).

Утворення з компонентом **мега-** позначають: **назви осіб, об'єднання, угруповання: мегаблок** – *Безумовно, політики двох мегаблоків нічого нового не запропонують, та їм це і не потрібно* (ВВ, 29.10.09); **мегадемократ** – великий демократ (про учасника демократичного мегаблоку); **мегаканал** –

великий канал; *мегаолігарх* – дуже багатий, значний олігарх. Напр.: *Оскільки й БЮТу, й «мегадемократам» комфортніше існувати в нестабільній обстановці...* (День, 22.08.08, с. 4); *... обласні державні ТРК об'єднуються у Мегаканал...* (<http://pravda.com.ua>, 07.02.07); *Переважає більшість меценатів – це колишні випускники Гарварду, які стали мегаолігархами, як у нас кажуть* (УМ, 05.12.06, с. 9); **назви будівель, споруд, приміщень: мегакрамниця** – крамниця великих (велетенських) розмірів; *мега-Мати* – Мати (назва пам'ятника) великих розмірів; *мегабудинок* – дуже великий будинок; *мегавиставка*. Напр.: *Спеціально для зведення мега-Матері був створений підйомний кран унікальної конструкції...* (ПіК, 17/02, с. 44); *У нашому мегабудинку мешканців багато, знайомих – не дуже, а тих, що радієш від зустрічі, – одиниці* (Дзвін, 7/07, с. 98); *До мегавиставки, окрім стін, зведених двісті років тому, будова не готова* (СТБ: Вікна, 21.05.09); *Якщо врахувати появу великих мегакрамниць, то російські видавці заробляють на нас добряче...* (ПіК, 9/03, с. 40); **назви дій, процесів, явищ, абстрактних понять: мегакліп** – важливий кліп, *мегатеракт, мега-шоу, мегавиставка, мегадовгобуд, мегаеколог, мегаісторія, мегаталант, мегачерга, мегамасштаб, мегаподвиг, мегаподія*, напр.: *Нарощенню цього образу сприяла також небувала за своїм розмахом промокампанія: що не кліп, то «мега-кліп», що не концерт, то «мега-шоу»...* (ПіК, 19/04, с. 35); *Перехід Заварова до «Ювентуса» свого часу став мегаподією у світовому футболі* (Новий канал: Гол, 08.04.07); *Сьогодні на СТБ – мегаталант України* (СТБ: Вікна, 22.05.09); *Британські спецслужби повідомляють, що змогли відвернути мегатеракт..., що був загрозою нацбезпеці...* (1+1: ТСН, 10.08.06); *Вона [екологія] піднялася до вирішення духовно-моральних проблем загальнонаукового, філософського характеру. Всі ці поняття входять до місткого для багатьох неочікуваного поняття – мегаекологія* (Буковина, 1995, 20 грудня).

Похідні з компонентом **мега-** мають синонімні відповідники – утворення з **макро-**: обидва мають значення «великий», «крупний». Це денотативне значення коренів, але семантична структура їх цим не вичерпується. Лексеми з

компонентами **макро-** та **мега-** є багатозначними: **макро-** 1) «великий, крупний, великих розмірів»: *макромолекула, макрорельєф*; 2) пов'язаний із вивченням великих предметів, величин: *макросвіт*; **мега-** 1) «великий, крупний»: *мегаспори*; 2) «перша складова частина найменувань кратних одиниць, що дорівнюють мільйону [10^6] вихідних»: *мегабар, мегабайт*. Можливі також однокореневі утворення з компонентами **макро-** і **мега-**: *макрорельєф – мегарельєф, макроспори – мегаспори, макросвіт – мегасвіт*.

Останнім часом проявляє словотвірну активність префіксоїд **мульти-** (<лат. **multum** – багато), що в складі композитів виражає значення багаторазовості, множинності. За допомогою нього утворюються **назви приладів**: *мультивібратор, мультициклон, мультипроцесор, мультикомплекс*; **осіб**: *мультимільярдер, мультимільйонер*; **дій, процесів, явищ**: *мультимедіапрезентація, мультикультуралізм, мултивіза, мультипорівняння, мультимедіатехнологія*. Пор.: Зверніть увагу, що в кожному залі є плазмовий екран, на якому демонструватиметься *мультимедіапрезентація про все, що ховає електронний фонд музею* (<http://hetman.tv>); *Встановити таблички з QR-кодами в Лаврі вирішили в науково-дослідному відділі мультимедіатехнологій Києво-Печерського заповідника* (<http://racurs.ua>, 23.09.13); *Мігранти сприймають мультикультуралізм (ми всі рівні в етнокультурному розумінні) як право зневажати етнокультурну ідентичність корінного населення тих країн, куди вони приїхали на постійне проживання, як право безсоромно витискувати їхню культуру на маргінес, захоплюючи дедалі нові культурні простори для своєї ідентичності за рахунок корінного етносу* (<http://radiosvoboda.org>, 03.12.14); *Отримати мултивізу або звичайну короткострокову візу можна як власноруч, так і через турфірму* (<http://dr.ck.ua>, 31.05.14).

Існують також іменники з абстрактним значенням: *мультиваріантність, мултилінійність, мультимедійність, мультиполярність*. Як зазначає Н. Клименко, «системне входження деяких слів з основою **мульти-** в мову

підтверджують і такі повноправні, вже зі стертими ознаками чужого творення, як *мультиплікатор, мультиплікація*» [8, с. 219].

У межах словотвірного типу трапляються композити-гібриди (*мультипрограмування*). У цьому випадку йдеться про аглютинацію, оскільки префіксоїд **мульти-** приклеюється до вже вживаних кореневих морфем, що одночасно є самостійними словами.

В останні десятиріччя проявляють словотвірну активність утворення з лексико-морфемою **нано-** (<гр. **nannos** – карликовий, найменший). У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» зазначено, що «**нано-** – приставка, яка у складі слова означає 10^9 (н), тобто одна мільярдна частина чогось» [2, с. 571]: *наносекунда* – мільярдна частка секунди; *нанометр* – це одна мільярдна частина метра або, що те ж саме, одна мільйонна частка міліметра (діаметр людської волосини становить близько 80 тис. нанометрів).

Нові лексеми з префіксоїдом **нано-** становлять собою терміни (*нанодіагностика*), передовсім на позначення одиниць вимірювання (*наносекунда, наноампер, нановат*).

Префіксоїд **нано-** відзначається продуктивністю у фізичній термінології (*наноматеріал, наносистеми, наначастинки*).

З'ясовуючи значення і словотвірну структуру нових слів із префіксоїдом **нано-**, Г. Віняр стверджує, що «він (префіксоїд **нано-**) в публікаціях науково-педагогічних видань останніх років активно використовується для творення нової термінологічної лексики, оскільки саме він об'єктивно відбиває пошуки науковців, спрямовані на пізнання матерії вглиб» [4, с. 102]. Найбільш частотним, продовжує далі дослідниця [Там само], у публікаціях науковців є термін *нанотехнології*: *Нанотехнології* – це сукупність методів виробництва об'єктів живої й неживої природи із заданою атомною структурою шляхом цілеспрямованого маніпулювання атомами й молекулами (Вища школа, 2008, № 12, с. 95).

Використання префіксоїда **нано-** у творенні інноваційної лексики сучасної української мови набуває стрімкого зростання, твірні основи таких похідних не

обмежені сферою точних наук. Про глобальність позамовних чинників такої активності свідчить поява термінів **наноелектроніка**, **нанокомп'ютер**, **нанореволюція**, **наноманіпулятор**, **наноплактон**, **наноробот**.

Твірною базою для новоутворень із формантом **нано-** слугують не лише іншомовні, а й власне українські основи: *Відновлення діяльності технологічних парків дасть змогу Україні успішно конкурувати у світовому технологічному просторі, а саме: біотехнології, наномедицини, створення нових методів діагностики захворювань* (Урядовий кур'єр, 25.03.10); *Не випадково наш відомий педагог-науковець І. Підласий також ігноруючи нанонауки, зробив наприкінці 2007 року такий висновок* (Вища школа, 2008, № 12, с. 92).

Твірні основи, що поєднуються з префіксоїдом **нано-**, – це переважно назви неістот на позначення абстрактних понять. Напр.: *...його [Е. Дреклера] пропозиція лікувати людей способом уведення в капіляри «підводних човнів з нанорозмірами» є точним аналогом пропозиції ХІХ століття використовувати весла для пересування людей у повітрі* (Вища школа, 2008, № 12, с. 91).

Іноді трапляються похідні, у яких префіксоїд **нано-** приєднується до основи, що має конкретне значення: *Лише у США Е. Дреклер розгорнув кампанію з пропаганди роботів-«наноасамблерів», але вона мала обмежений вплив на решту планети* (Вища школа, 2008, № 12, с. 91).

Г. Віняр переконана [Там само, с. 104], що регулярність сполучення аналізованого префіксоїда з твірними основами практично не обмежена їхнім значенням і походженням, у ролі твірних часто виступають українські основи (**нанорозділ**, **нанорозмір**), що свідчить про адаптацію цього словотвірного засобу до нашої мови. Аглютинативність таких препозитивних елементів дозволяє мовцям згортати в однослівні оказіональні новотвори значні за обсягом конструкції: новина зі сфери нанотехнологій – **«нанонovina»**; тема дослідження нанотехнологій – **«нанотема»**. Напр.: *Віднайдення реального шляху до штучного фотосинтезу – найважливіша і найвагоміша «нанонovina» останніх двох років* (Вища школа, 2008, № 12, с. 98). Або: *...На*

наших теренах **«нанотема»** майже не звучить в освітній, політичній, економічній та науковій сферах, на відміну від розвинених держав Заходу і Сходу, та навіть Росії (Вища школа, 2008, № 12, с. 91). Або: Ми пропонуємо в усій **«наносфері»** раз і назавжди домовитися про те, що не всі способи виготовлення дуже малих продуктів автоматично слід називати **«нанотехнологіями»** (Вища школа, 2008, № 12, с. 96).

Префіксоїд **нано-** проявляє активність у творенні неолексем, що покликані адекватно відбивати нові грані наукового пошуку.

Високу словотвірну активність проявляє префіксоїд **полі-** (<гр. **poly** – багато), що у складних словах відповідає поняттям «багато», «численний» [15, с. 746].

Префіксоїд **полі-** бере участь у творенні похідних на позначення **назв речовин, матеріалів: полівінілхлорид** – синтетичний полімер, продукт полімеризації вінілхлориду; **полівітаміни** – лікарський препарат, що містить суміш багатьох вітамінів; **поліелектроліти** – полімери, до складу молекул яких входять групи, здатні до іонізації в розчині; **поліпропілен** – синтетичний полімер, продукт полімеризації пропілену, **полістирол** – синтетичний полімер, продукт полімеризації стиролу; **хвороб: поліартрит** – одночасне або послідовне враження багатьох суглобів, спричинене ревматизмом, грипом та іншими захворюваннями; **поліневрит** – множинне враження (запалення) нервів; **термінів: поліметрія** – одночасне поєднання двох чи кількох різних тактових розмірів; абстрактних понять, **властивостей: поліетнічність, полікультурність, поліментальність**, напр.: ...терміни належать до термінологічної основи, завдяки якій можна досягати подальших цілей в аналізі **поліетнічності в Україні як об'єкта державного управління** (<http://visnyk.academy.gov.ua>); **Компенсаційні (щодо глобалізму) чинники та механізми** – громадянське суспільство, процеси диференціації економіко-політичних спільнот, **полікультурність, поліментальність** – виступають у якості антагоністів глобалізму (eprints.od.edu.ua); **методів, систем, дій, процесів: поліембріонія** – 1) у тварин і людини – розвиток кількох зародків з

однієї заплідненої яйцеклітини; 2) у рослин – розвиток кількох зародків у одній насіниці; *поліфілія* – походження групи організмів від двох або більшої кількості груп предків унаслідок конвергенції або симбіозу.

Незначною продуктивністю позначені утворення з компонентами **бі-**, **гіпер-**, **мілі-**, **топ-**, **уні-**.

Префіксоїд **бі-** (< лат. **bi...** – дво... <**bis** – двічі) – префікс на позначення подвоєння [15, с. 163] – **біметали**, **біпатриди**, **біполіт**, **біпризма**. **Біпатриди** (подвійне громадянство) – належність особи одночасно до громадянства двох держав, результат колізії законів про громадянство різних держав. Воно може виникнути, наприклад, при народженні дітей від батьків, що мають різне громадянство, при натуралізації та ін. Напр.: *У нас не дозволені в країні біпатриди – але, тим не менш, це особливо не регулюється* (<http://tabloid.pravda.com.ua>); **Біметали** (< лат. **bis** – двічі і грец. **Μεταλλον** – метал) – металеві вироби (пластинки, листи, стрічки, дріт і т. ін.), що складаються з двох шарів міцно з'єднаних між собою різнорідних металів або сплавів. Напр.: *Перспективними у використанні є біметали та композиційні матеріали, що забезпечують необхідний комплекс механічних та фізичних властивостей* (<http://zv.stu.cn.ua>); **Біпризма** – це дві вузькі призми, складені малими основами. Напр.: *Біпризма – подвійна призма, виготовлена із скла у вигляді призми з тупим кутом, близьким до 180* (<https://uk.wikipedia.org>).

Останнім часом у мові публіцистики помітно активізувалося вживання іменникових новотворів із префіксом **гіпер-** (< гр. **hyper** – над, надміру), що вказує на більший, сильніший вияв чого-небудь, перевищення, перебільшення, надмірність якоїсь норми [15, с. 283]: *гіперцвітіння* ← цвітіння – надмірне цвітіння; *гіпермісто* ← місто – визначне у чомусь місто; *гіперприскіпливість* – надзвичайна прискіпливість; *гіперпрофі* ← профі – визначний (відомий, загально визнаний) профі; *гіпертолерантність* – толерантність ← неабияка, перебільшена толерантність. Напр.: *Це [Харків] гіпермісто, яке цілковито самовартісне* (Mediapost, 35/07, с. 6); *Центральним побоюванням при запровадженні «тотального» Шенгену для України є гіперприскіпливість при*

оформленні візових паперів у консульствах (УМ, 01.08.07, с. 5); ... появи й такого триумфу «гіперлібералізму», «прагматизму», утилітаризму і гіпертолерантності, а також загального легкого й вимогливого директивного «постмодернізму»... (ЛЮ, 29/11, с. 14).

Значення похідних із формантом **гіпер-** «не можна подати як суму значень префікса та основи, тому що семи, які зазнали посилення, можна виявити лише в широкому контексті» [19, с. 15].

Префіксоїд **мілі-** (< лат. **milli** – тисяча) – перша частина складних слів, що означає «тисячна частка» [15, с. 643]. Проявляє свою продуктивність у творенні термінів: **міліампер** – одиниця виміру сили електричного струму, що дорівнює тисячній частці ампера; **мілібар** – одиниця атмосферного тиску, тисячна частка бара; **мілівольт** – одиниця виміру напруги електричного струму, що дорівнює тисячній частці вольта; **мілівольтметр** – чутливий вольтметр для вимірювання напруги електричного струму в тисячних долях вольта; **міліметр** – одна тисячна частка метра; **міліграм**, **мілікулон**, **міліметр**, **мілімікрон**, **мілірентген**, **мілісекунда**.

Демократизація в мові сучасної публіцистики, розкутий стиль працівників ЗМІ, зростання рівня їхньої освіченості, зокрема володіння іноземними мовами, сприяли новій тенденції – творенню складних моделей із першим незмінюваним компонентом. Нові утворення такого зразка позначають ті сфери і явища, що зазначають у періоди суспільного розвитку найбільшої активізації – економіка, преса, музика, література й ін.: **бізнес-школа**, **медіа-клуб**, **рок-марафон**, **тест-система**. На думку В. Лейчика, такі утворення в сучасній російській мові виникли під впливом англійської мови з її атрибутивними комплексами [12, с. 7]. У таких складних словах у ролі одного з компонентів, здебільшого – першого, функціонує лексема іншомовного походження або ж вони загалом є кальками з англійської мови (**шоу-культура**, **шоу-бізнес**).

У мові сучасних ЗМІ активно побутують слова на означення представників мистецьких угруповань, моделей, переможців, конкурсів, зокрема, з компонентом іншомовного походження **тон** (<англ. **top-** – вершина, найвищий)

– першим компонентом складних слів, що означає «найвищий», «головний» (<http://slovopedia.org.ua>). Напр.: *топ-модель* – модель високого класу (про манекенниць); *топ-красуня* – найвродливіша дівчина зі списку призерів (перші 10 – 20 місць) певного конкурсу краси. Напр.: *Ель Макферсон вважається однією з найбагатших топ-моделей світу* (Із газети).

До аналізованої семантичної групи належать також слова із більш узагальненим значенням: *топ-пен* – найкращий твір, запис (пісні); *топ-тема* – головна, найпопулярніша тема новин, публічних обговорень. Напр.: *Формування нової більшості – одна з топ-тем* (УМ, 19.02.10).

Префіксоїд *уні-* (< лат. **unus** – один) – перша частина складних слів, що означає «єдино», «одно» [15 с. 916]. Частина дериватів запозичена з латинської мови через посередництво французької. Зокрема, італійське *унісон* (лат. *unus* – один і *sonus* – звук), *уніформа* (лат. *unus* – звук і *forma* – форма).

Отже, розвиток науки і техніки, необхідність називання нових наукових, технічних, суспільних понять і явищ, зростання торговельних, економічних та культурних зв'язків між народами, збільшення кількості перекладної наукової та художньої літератури сприяє посиленню міжмовного взаємовпливу, взаємообміну не лише лексичними одиницями, а й словотвірними моделями, а також збагачення словникового складу української мови запозиченнями, іншомовними лексичними одиницями-морфемами.

Зафіксований нами фактичний матеріал ілюструє перевагу у творенні лексичних одиниць, покликаних виконувати передусім номінативну функцію, що безпосередньо пов'язано з потребами суспільства у виникненні інновацій.

Література

1. Безпояско 1997: Безпояско О.К. Іншомовні префікси в українській мові // Українська мова і література в школі. – 1979. – №7. – С. 28 - 33.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та СД) [Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВПФ «Перун» 2003. – 1440 с.

3. Віняр 2004: Віняр Г.М. Розвиток системи дериваційних засобів на базі кореневих морфем / Г.М. Віняр // Вісник Житомирського педагогічного університету. – Житомир, 2004. – Вип. 14. – С. 210 – 214.
4. Віняр 2011: Віняр Г.М. Новий префіксоїд у словотвірній системі української мови / Г.М. Віняр // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету: Зб. наук. праць. – Вип.6. – 2011. – С. 100 – 105.
5. Городенська 1986: Городенська К.Г. Префікси і префіксоїди в українській мові / К.Г. Городенська // Мовознавство. – 1986. – № 1. – С. 36-41.
6. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / АН УРСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні: [гол. ред. О. Мельничук]. – К.: Наукова думка, 1982 – 2006. – Т. 1 – 5.
7. Карпіловська 2002: Карпіловська Є.А. Кореневий гніздовий словник української мови: Гнізда слів з вершинами-омографічними коренями / Є.А. Карпіловська. – К.: Укр. енциклопедія, 2002. – 912 с.
8. Клименко 2008: Клименко Н.Ф. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: [монографія] / Н.Ф. Клименко, Є.А. Карпіловська, Л.П. Кислюк; НАН України. Інститут мовознавства імені О.О. Потебні. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. – 335 с.
9. Клименко 1991: Клименко Н.Ф. Морфемні структури слів у сучасній українській мові / Н.Ф. Клименко, Є.А. Карпіловська // Мовознавство. – 1991. – № 4. – С. 10 – 21.
10. Козак 2002: Козак Л.В. Українська електротехнічна термінологія (словотвірний аспект): дис. ...канд. філолог. наук: 10.02.01 «Українська мова» / Л.В. Козак. – Дніпропетровськ, 2002. – 171 с.
11. Кочан 2004: Кочан І.М. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові / І.М. Кочан. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – 519 с.

- 12.Лейчик 1983: Лейчик В.М. О некоторых современных способах словообразования / В.М. Лейчик // Особенности словообразования в научном стиле и норме. – Владивосток, 1983. – С. 7.
- 13.Нові й актуалізовані значення та слова: Словникові матеріали (2002 – 2010) / Кер. проекту і відп. ред. О.М. Тищенко, авт. колектив: В.О. Балог, Н.Є. Лозова, Л.О. Тименко, О.М. Тищенко [Інститут української мови НАН України] – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 280 с.
- 14.СЛОВНИК.net, 2006 – 2010 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.slovnyk.net/about> (опрацьовано станом на 30.09.2010).
- 15.Словник іншомовних слів / Уклад. Л.О. Пустовіт. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
- 16.Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовозн. ім. О.О. Потебні; [голов. ред. І.К. Білодід]. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980.
- 17.Стишов 2010: Стишов О.А. Глобалізаційні тенденції у префіксальному словотворенні української і білоруської мов кінця ХХ – початку ХХІ ст. / О.А. Стишов // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія». – Вип. 17. – 2010. – С. 67 – 77.
- 18.Стишов 2005: Стишов О.А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) / О.А. Стишов. – [2-ге вид., переробл.]. – К.: Пугач, 2005. – 388 с. – Бібліогр.: С. 289 – 331.
- 19.Хаммидулина 1995: Хаммидулина Е.Э. Имена существительные и прилагательные с приставками сверх-, супер-, ультра-, архи-, экстра-, гипер- (семантика и функционирование) / Е. Хаммидулина // Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – М., 1995. – 20 с.

Олексенко Владимир

*Инновационные существительные образования с префиксоидами
квантитативно-оценочной семантики*

В статье проанализированы инновационные субстантивные производные единицы (общезыковой и индивидуально-авторские) начала ХХІ века в языке СМИ, интернет-изданий и в словарях неологизмов современного украинского языка, образованные с помощью препозитивных иностранных элементов с количественно-оценочным значением.

Ключевые слова: инновации, субстантивные производные единицы, количественно-оценочное значение, препозитивный иноязычный элемент, формант, новообразование, композит.

Oleksenko Vladimir

Innovative noun formation of prefixoids-quantitative evaluation semantics

The article deals with the analyses of the innovative substantive derivatives (general language and individual author's) in the early 21st century in the language of mass media, online publications and dictionaries of neologisms of the modern Ukrainian language, composed with prepositive foreign language elements of quantitative and evaluative meaning.

Key words: innovations, substantive derivatives, quantitative and evaluative meaning, prepositive foreign language element, formant, neologism, composite.

Інформація про автора:

1. Олексенко Володимир Павлович;
2. Доктор філологічних наук, професор кафедри соціальних комунікацій, Херсонський державний університет, факультет філології та журналістики, кафедра соціальних комунікацій, декан факультету філології та журналістики;
3. м. Херсон, вул. Кольцова, 45, кв. 52
4. тел. моб.: 050-652-55-58